

Effekter av Pappabrevet

En utvärdering av RFV:s och FK:s informationskampanj

Sammanfattning

Riksförsäkringsverket (RFV) har under 2003 tillsammans med försäkringskassorna skickat ut ett påminnelsebrev till cirka 300 000 pappor och informerat om att de har föräldrapenning-dagar kvar att ta ut.

År 2003 gjordes en mätning av om detta påminnelsebrev påverkat uttagsmönstret bland de pappor som brevet har skickats till. Det året var det tredje i följd som ett pappabrev skickades till fäder i Sverige. Undersökningen visar att brevet påverkat papporna att ta ut fler dagar med föräldrapenning. Effekten av brevet under mätperioden motsvarar ca 450 000 dagar med föräldrapenning. Under 2003 tog männen ut 17,2 procent av de föräldrapenningdagar som betalades ut. Undersökningen visar att en procentenhet av dessa förklaras som en effekt av pappabrevet.

I serien RFV REDOVISAR publicerar Riksförsäkringsverket kortare sammanställningar av resultat från

- försäkringsanalyser
- uppföljningar

Försäkringsanalys går ut på att kontinuerligt och systematiskt samla in, sammanställa och analysera data om de olika förmånerna inom socialförsäkringen.

Publiceringen sker endast på nätet.

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter.
RFV Rekommenderar (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar.
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer.
RFV Analyserar	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete.
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen.
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning.

Bakgrund

Syftet med föräldraförsäkringen är att ge båda föräldrarna möjlighet att kombinera arbete med föräldraskap. Om männen tar ut fler föräldrapenningdagar än idag ökar också jämställdheten inom familjen och i arbetslivet, vilket staten länge haft som mål.

Dagens föräldraförsäkring infördes 1974 och är en förmån till båda föräldrarna. Tidigare fanns en så kallad moderskapspenning som enbart gav ersättning till modern. Första året (1974) togs endast 0,5 procent av föräldrapenningdagarna ut av män, år 2003 var motsvarande siffra 17,2 procent.

I proposition 93/94:147, "Jämställdhetspolitiken: Delad makt – delat ansvar", understryker regeringen hur viktigt det är för barnen att fäderna utnyttjar sin föräldraledighet. Barnet har behov av båda föräldrarna men har svårt att själv framföra detta krav och därför måste samhället stödja och hjälpa till för att detta skall kunna tillgodoseas, skriver regeringen. Att påverka attityder hos föräldrar, chefer och arbetsledare är ett led i detta arbete.

Jämställdhet är ett annat skäl för att öka fädernas uttag av föräldrapenningdagar, skriver regeringen i propositionen. Om endast kvinnorna är hemma med barn riskerar kvinnor att bli mindre attraktiva på arbetsmarknaden. Detta kan man förhindra med en jämnare könsfördelning av dessa avbrott från arbetet.

"Pappamånaden", som infördes 1995, var ett led i att öka männens uttag av föräldraledighet. Reglerna utformades så att 30 föräldrapenningdagar reserverades för männen och kunde inte avstås till kvinnan. Idag finns två reserverade månader för respektive förälder för att minska skillnaderna i uttagsmönstren mellan könen.

RFV genomför på uppdrag av regeringen olika insatser för att minska skillnaderna i uttag av föräldrapenningdagar mellan könen. I denna rapport analyserar vi effekterna av dessa insatser.

RFV har under 2003 tillsammans med försäkringskassorna skickat ut ett påminnelsebrev till cirka 300 000 pappor och informerat om att de har dagar kvar att ta ut.

Brevet riktade sig till pappor som har barn födda 1996–2001, det vill säga pappor som hade barn under sju år. Denna grupp har man valt för att det skulle finnas tid för dem att ta ut de kvarvarande dagarna. För att få brevet så skulle pappan ha tagit ut färre än 40 procent av föräldrapenningdagarna för barnet. Det skulle också finnas minst 25 dagar kvar att ta ut för barnet.

År 2003 gjordes en mätning av om detta påminnelsebrev påverkat uttagsmönstret bland de pappor som brevet har skickats till. Det året var det tredje i följd som ett pappabrev skickades till fäder i Sverige.

Metod

För att kunna utvärdera "pappabrevets" eventuella effekt användes ett så kallat "experimentdesign"¹. Denna metod går ut på att en "experimentgrupp" får något som en "kontrollgrupp" inte får. I det här fallet bestod experimentgruppen av ca 300 000 pappor, som fick information om hur många föräldrapenningdagar som fanns kvar att ta ut för deras barn. Denna grupp fick det så kallade pappabrevet i slutet av april 2003.

En mindre grupp på 4 000 personer utsågs till "kontrollgrupp". Denna grupp, som bestod av ett urval från olika län, fick pappabrevet först i slutet av oktober då undersökningsperioden var slut. Antalet uttagna dagar i de båda grupperna följdes under perioden maj–oktober 2003 för att se om det fanns några skillnader i uttagsmönster.

Valet av metod gör det möjligt att analysera om själva pappabrevet (experimentet) har haft effekt på uttagsmönstret eller om sådana skillnader i uttagsmönstret mellan grupperna kan förklaras av slumpen med mindre än 5 procents sannolikhet.

Den s.k. nollhypotesen var att det inte fanns någon skillnad i uttagsmönstret mellan de båda grupperna, det vill säga att pappabrevet inte hade någon effekt. Mothypotesen var att det fanns en positiv skillnad i uttagsmönstret mellan grupperna, det vill säga att de som fick brevet hade tagit ut fler dagar i snitt än den grupp som inte fick brevet. Om det fanns en positiv skillnad mellan grupperna och den är tillräckligt stor kan man förkasta nollhypotesen. Arbetet har alltså skett med en signifikansnivå på 5 procent.

Gruppernas resultat testades med ett s.k. enkelsidigt z-test². Det kritiska värdet i ett sådant test är ett z-värde på 1,645. Detta innebär att värden som är högre än detta tal visar att det finns en skillnad mellan grupperna som är signifikant eller statistiskt säkerställd³. Registerdata från RFV användes som källa.

¹ Experimentforskning handlar om manipulation av en, i detta fallet, experimentgrupp. För att kunna fastställa effekten av denna manipulation jämför man resultaten med en liknande grupp som inte manipuleras. Grupperna måste vara väldigt lika i sammansättning, den enda skillnaden mellan grupperna skall vara själva manipulationen. Efter manipulationen kan man dra slutsatser om manipulationen haft någon effekt.

² Z-testet används för att undersöka om skillnaden mellan två uppsättningar mätvärden är signifikant, dvs. med en viss säkerhet är reell och inte är att hänföra till slumpinverkan.

³ Formeln för $Z = \frac{\text{Medeltal uttagna föräldrapenningdagar i experimentgruppen} - \text{medeltal antal uttagna dagar i kontrollgruppen}}{\sqrt{\text{roten ur den estimerade variansen}}}$

Resultat och slutsatser

Undersökningen visar att det är statistiskt säkerställt att det finns skillnader i uttagsmönstret mellan den grupp som fick pappabrevet i slutet av april och den grupp som fick brevet först i oktober 2003⁴.

När man jämförde grupperna visade det sig att papporna i experimentgruppen tog ut 5,90 dagar i snitt under den undersökta perioden medan papporna i kontrollgruppen endast tog ut 4,43 dagar i snitt. De pappor som fick brevet tog i snitt ut 1,47 fler dagar än de som inte fick pappabrevet. Att siffrorna tycks förefalla låga beror på att även de pappor som inte tagit ut någon dag alls under perioden också räknas in i materialet.

Den sammanlagda effekten av pappabrevet blir således den säkerställda skillnaden mellan grupperna (1,47 dagar) multiplicerat med antalet pappor som erhöll brevet vid det första tillfället (ca 300 000 pappor). Detta innebär att ca 450 000 extra uttagna dagar är lika med effekten av pappabrevet⁵.

Under den undersökta perioden togs 1,8 miljoner föräldrapenningdagar ut av gruppen som fick brevet i april. Detta innebär att ca 450 000 föräldrapenningdagar av de 1,8 miljoner dagar som togs ut av de undersökta papporna kan förklaras som en effekt av pappabrevet. 450 000 dagar motsvarar ca 25 procent av de dagar gruppen tog ut under perioden samt motsvarar ca 1 procentenhet av föräldrapenningdagar uttagna av män i riket som helhet under hela året.

Regionala skillnader

Urvalet möjliggjorde även en länsvis jämförelse mellan grupperna. I 10 av landets 21 län kunde man uppmäta en statistisk säkerställd positiv skillnad mellan grupperna⁶. I Jönköpings, Kalmar, Hallands, Norrbottens, Västerbottens, Dalarnas och Västmanlands län kunde man se de största statistiskt säkerställda positiva effekterna av brevet.

I Västerbottens län hade pappabrevet störst effekt. Skillnaden där i uttag per pappa var 2,7 dagar mellan de olika grupperna. Blekinge län hade den lägsta statistiskt säkerställda skillnaden mellan grupperna, med 1,5 föräldrapenningdagar.

De flesta andra län där en signifikant skillnad inte kunde konstateras var skillnaderna mellan grupperna ändå på ca 1–1,5 dagar⁷.

⁴ Det framräknade z-värdet på riksnivå låg över 4,0 och det kritiska värdet för att skillnaderna skulle vara statistiskt säkerställda var 1,645.

⁵ De exakta siffrorna är $302\,393 \text{ pappor} \cdot 1,47 = 445\,517 \text{ dagar}$.

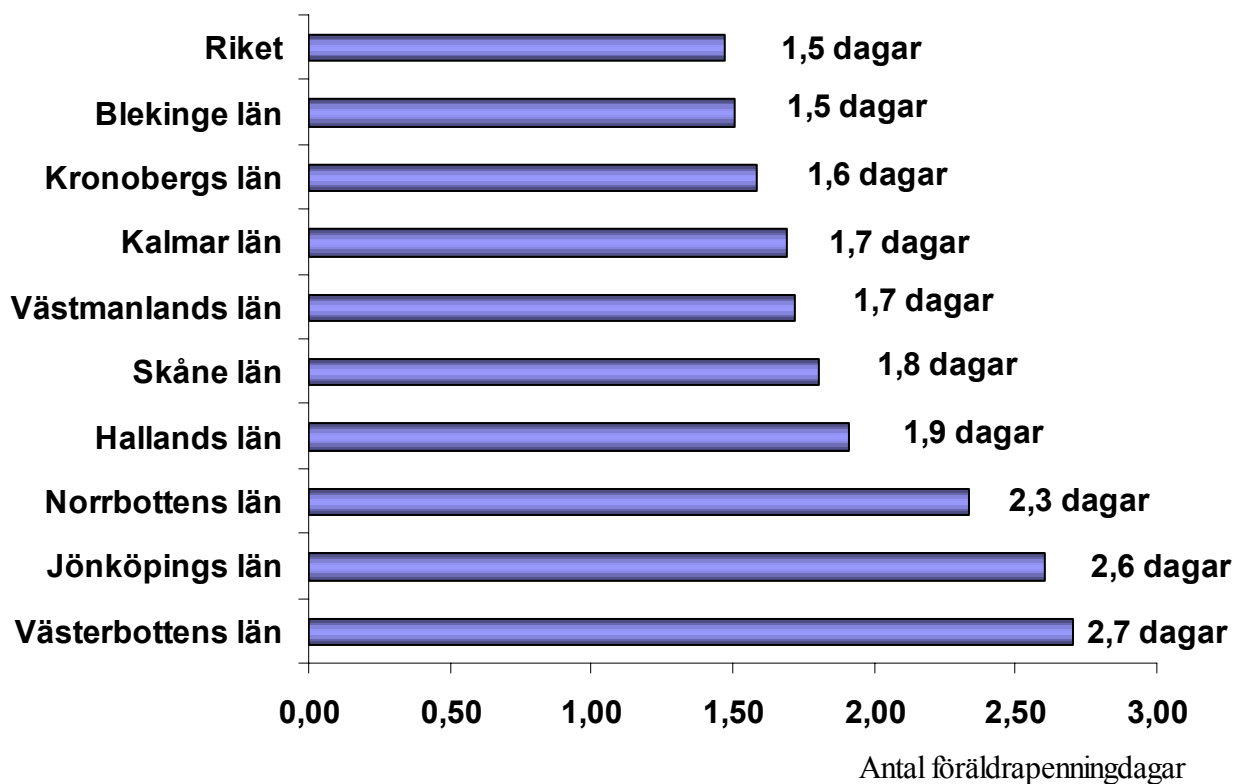
⁶ Det vill säga att de hade ett z-värde högre än 1,645. Endast i ca 5 % av fallen skulle skillnaderna mellan grupperna kunna bero på slumpen.

⁷ För samtliga län och z-värden se bilaga 1.

Intressant är att Västerbotten som uppvisar den största andelen uttagna föräldrapenningdagar av män även är det län där pappabrevet verkar ha haft störst effekt. Samtidigt ligger Jönköpings län tätt efter och det är ju ett län som har bland de lägsta andelarna föräldrapenningdagar uttagna av män.

Skillnad i uttag av föräldrapenningdagar mellan experimentgruppen och kontrollgruppen.

(Skillnaden anges som medeltal antal dagar per person där en statistisk skillnad uppmätts)

Pappabrevet har haft effekt på pappornas uttagsmönster, efter att papporna fått brevet har de valt att ta ut fler föräldrapenningdagar än vad de annars skulle ha gjort.

Cirka 7 procent av alla föräldrapenningdagar uttagna av män kan härledas direkt från pappabrevet. Under den uppmätta perioden (maj–oktober 2003) kan cirka 25 procent av alla dagar uttagna av experimentgruppen sägas vara en effekt av pappabrevet.

Den effekt som pappabrevet haft under perioden motsvarar ett lyft för riksgenomsnittet med ca 1 procentenhet av andelen föräldrapenningdagar uttagna av män.

Pappabrevet har givit draghjälp både åt län som redan uppvisar relativt höga andelar föräldrapenningdagar uttagna av män och län som har låga andelar.

Källor

Offentligt tryck

Proposition 93/94:147, "Jämställdhetspolitiken: Delad makt – delat ansvar

Databaser

Riksförsäkringsverkets datalager STORE
Registerdata hämtat från RFV Data Sundsvall

Litteratur

Göran Ejlertsson "Enkäten i praktiken"

Bilaga 1 Samtliga data

Försäkringskassa:	Medeltal uttagna föräldrapenningdagar per pappa		Skillnad mellan	Kritiskt värde 1,645
Experimentgrupp	Kontrollgrupp	gruppernas uttag	Z-Värde	
Stockholms län	6,41	4,77	1,64	1,473
Uppsala län	6,62	5,42	1,19	1,130
Södermanlands län	5,80	4,36	1,44	1,475
Östergötlands län	5,77	4,32	1,44	1,486
Jönköpings län	5,50	2,90	2,60	3,019
Kronobergs län	5,19	3,61	1,58	1,910
Kalmar län	5,13	3,44	1,69	2,005
Gotlands län	5,32	6,63	-1,30	-1,463
Blekinge län	5,36	3,85	1,51	1,718
Skåne län	5,54	3,74	1,80	1,831
Hallands län	5,37	3,46	1,91	2,233
Västra Götalands län	5,56	5,25	0,31	0,322
Värmlands län	5,29	5,36	-0,07	-0,076
Örebro län	6,24	5,13	1,11	1,065
Västmanlands län	5,93	4,21	1,72	1,789
Dalarnas län	6,00	4,46	1,54	1,661
Gävleborgs län	5,60	4,15	1,46	1,642
Västernorrlands län	6,09	5,00	1,08	1,137
Jämtlands län	6,44	4,84	1,60	1,570
Västerbottens län	6,91	4,21	2,70	2,734
Norrbottnens län	6,37	4,03	2,34	2,395
Riket	5,90	4,43	1,47	4,007

Följande RFV Redovisar har publicerats under år 2003 och 2004

- 2003:1 Nybeviljade förtidspensioner och psykisk ohälsa – ålder, kön och diagnos
- 2003:2 Sjukfrånvarande enligt SCB och sjukskrivna enligt RFV
- 2003:3 Beslut av socialförsäkringsnämnderna 1998–2002 – förmån, län och kön
- 2003:4 Långtidssjukskrivna – egenskaper vid 2003 års RFV-LS-undersökning
- 2003:5 Vad kostar sjukskrivningarna inom olika yrken?
– sjukpenningkostnaderna fördelade efter yrke

- 2004:1 Slutligt bostadsbidrag och eftergift
- 2004:2 Aktiviteter inom aktivitetsersättningen
- 2004:3 Effekter av Pappabrevet. En utvärdering av RFV:s och FK:s informationskampanj